

هفتاد و نهمین شماره

مجله علمی و پژوهشی

پژوهش‌های

پژوهش‌های علمی و پژوهشی در زمینه‌های مختلف

پژوهش‌های

پژوهش‌های علمی و پژوهشی در زمینه‌های مختلف

پژوهش‌های علمی و پژوهشی

پژوهش‌های علمی و پژوهشی در زمینه‌های مختلف

پژوهش‌های علمی و پژوهشی

پژوهش‌های علمی و پژوهشی

پژوهش‌های علمی و پژوهشی

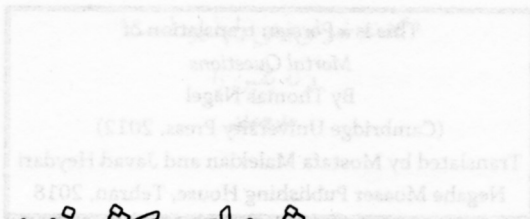
پژوهش‌های علمی و پژوهشی

پژوهش‌های علمی و پژوهشی

پژوهش‌های علمی و پژوهشی

پژوهش‌های علمی و پژوهشی در زمینه‌های مختلف

پژوهش‌های علمی و پژوهشی در زمینه‌های مختلف

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

پژوهش‌های گشوده

تامس نیگل

ترجمه‌ی مصطفی ملکیان

جواد حیدری

فهرست مطالب

- مقدمه‌ی مترجم (جواد حیدری) ۹
- مقدمه (جواد حیدری) ۵۷
۱. مرگ (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۶۵
۲. امرِ بی‌منطق (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۷۹
۳. بختِ اخلاقی (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۹۵
۴. انحرافِ جنسی (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۱۱۵
۵. جنگ و کشتارِ جمعی (ترجمه‌ی مصطفی ملکیان) ۱۳۳
۶. بی‌رحمی در زندگی عمومی (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۱۶۱
۷. سیاستِ ترجیح (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۱۸۳
۸. برابری (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۲۰۱
۹. چندپارگی ارزش (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۲۲۹
۱۰. اخلاقِ بدونِ زیست‌شناسی (ترجمه‌ی جواد حیدری) ۲۴۷
۱۱. دونیم‌شدگی مغز و وحدتِ آگاهی (ترجمه‌ی مصطفی ملکیان) ۲۵۳
۱۲. خفاش بودن چه حالی دارد؟ (ترجمه‌ی مصطفی ملکیان) ۲۷۵
۱۳. همه‌روان‌انگاری (ترجمه‌ی مصطفی ملکیان) ۲۹۵
۱۴. برونی و درونی (ترجمه‌ی مصطفی ملکیان) ۳۱۳
- واژه‌نامه ۳۳۵

مقدمه‌ی مترجم

کتاب پرسش‌های کُشنده [= *Mortal Questions*] مجموعه جستارهایی است که تامس نیگل بین سال‌های ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۸ به رشته‌ی تحریر درآورده است. انتشارات کمبریج این کتاب را که حاصل تأملات نیگل از ۳۲ تا ۴۱ سالگی است در سال ۱۹۷۹ منتشر کرد و دومین کتاب نیگل بعد از امکان دیگرگزینی است. برای این کتاب محاسن زیادی ذکر کرده‌اند که در این جا به مواردی از آن‌ها اشاره می‌کنم.

الف) پرسش‌های کُشنده به مسائل انسان گوشت و پوست و خوندار می‌پردازد. این ناخشنودی هست که فیلسوفان آکادمیک و دانشگاهی ما، که سبک سرانه از مسئولیت‌شان شانه خالی کرده‌اند و خودشان را سرگرم و مشغول مباحث غامض و استدلال پیچیده و مسائل فنی کرده‌اند، به موضوعات و مسائلی نمی‌پردازند که انسان سرگشته را درگیر و نگران خود می‌کنند. لذا نیگل در این کتاب به مسائلی واقعی می‌پردازد: مرگ، معنا یا فقدان معنا در زندگی آدمی، رابطه‌ی جنسی، برابری، استفاده‌ی درست از قدرت سیاسی، جنگ، تبعیض، چندپارگی ارزش‌ها، و آگاهی و حیات آدمی. البته بحث درباره‌ی بعضی از این موضوعات به صورت طبیعی در کنار مباحثی قرار می‌گیرد که برای فیلسوفان حرفه‌ای آشناتر است: اراده‌ی آزاد، ماهیت هویت شخصی، و ربط و نسبت ذهن و بدن. در مکاتبه‌ای که با نیگل در خصوص معنای "mortal" داشتم، ایشان قید کردند که این واژه در زبان انگلیسی سه معنا دارد: ۱. lethal [= کُشنده] ۲. capable of dying (not immortal) [= مستعد مرگ (نه نامیرا)] و ۳. human [= انسانی]. لذا این سه معنا به خوبی لب مباحث کتاب را نشان می‌دهد، یعنی به پرسش‌هایی می‌پردازد که از فرط دشواری کُشنده‌اند، و با پرسش‌هایی سروکار دارد که مختص انسان‌های میراست، و در نهایت پرسش‌هایی که به حال و روز آدمی می‌پردازند.

ب) در این کتاب لفاظی پرطمطراق یا غموض و پیچیدگی پر از لاف و گراف به چشم نمی‌خورد. نیگل در مقدمه‌ی کتاب خاطر نشان می‌کند: «پرسش‌های بجا و بزرگ به آسانی هرچه تمام پاسخ‌های بی‌سروته و گل و گشاد را پدید می‌آورند.» یکی از محاسن کتاب نیگل این است که تک‌تک جستارهایش با وضوح و متانت تحسین‌برانگیزی نوشته شده است. می‌شود گفت که نیگل در مقایسه با معاصران خود به نسبت واضح‌نویس است، و اگر صعوبتی هم هست مربوط به دشواری خود موضوع است.

ج) حُسن دیگر این کتاب آن است که اکثر جستارهای آن هم کلاسیک اند و هم عامه‌پسند. عامه‌پسند اند به این خاطر که این کتاب، با بیش از ۳۰ چاپ، پرفروش‌ترین کتاب نیگل است که توانسته است توجه عامه‌ی خوانندگان را به خود جلب کند. کلاسیک اند به این خاطر که هر جستار در موضوع بحث خود بسیار جدی گرفته شده است و فوق‌العاده پرارجاع است. به همین جهت انتشارات کمبریج در سال ۲۰۱۲ این کتاب را در مجموعه‌ای تحت عنوان Classic Canto تجدید چاپ کرد.

د) پرسش‌های کشنده، به معنای دقیق کلمه، کتابی عمیق است. عمق چیزی است که در تمام آثار نیگل به چشم می‌آید. از رانلد دورکین [Ronald Dworkin]، مهم‌ترین فیلسوف حقوق در قرن بیستم، درباره‌ی تأثیرگذارترین فیلسوفان زندگی‌اش می‌پرسند و او در جواب می‌گوید: «تام نیگل از یک لحاظ برادر من است. ما هرپاییز سمیناری را در نیویورک به مدت ۳۰ سال باهم ارائه کردیم. و درباره‌ی تام می‌توانم بگویم که آن‌چه به‌غایت آدمی را تحت تأثیر قرار می‌دهد عدم تمایل او به دست کشیدن از غواصی است وقتی که ما همگی برای کاهش عارضه‌ی فشار دست به کار شده‌ایم: میل شدید به عمقی که گاهی وقت‌ها شما را نامطمئن رها می‌کند... او غالباً می‌گوید که این پرسش برای ما پرسشی بسیار عمیق است. اما شما می‌دانید که تام قبل از توضیح‌اش سطح عمیق‌تری از پرسش را شناسایی کرده است.»^۱ دورکین کار فکری را به غواصی تشبیه می‌کند. در غواصی هرچه به عمق می‌روید عارضه‌ی فشار بیشتر، محیط پیرامون تاریک‌تر، و دمای آب سردتر می‌شود. در کار فکری غور در پرسش‌های بزرگ هم فشار بیشتری به انسان تحمیل می‌کند، جهان تاریک‌تر و سردتر می‌شود، بالین همه نیگل هنوز که هنوز است دست از پرسش‌های بزرگ نکشیده است. حتماً هستند کسانی که با آراء و نظرات نیگل در این کتاب مخالف اند، اما نمی‌توان منکر شد پرسش‌های کشنده عمقی بی‌نظیر دارد که حاصل غواصی استادانه‌ی نیگل است.

ه) به اعتقاد اکثر منتقدین، تک‌تک جستارهای این کتاب نشان‌دهنده‌ی فضائل فکری و

ذهنی کم‌نظیر نویسنده‌ی آن است. پرسش‌های کشنده سرشار از این فضائل است: ۱. نیگل بدون طول و تفصیل غیر ضرور به سراغ اصل مسئله می‌رود؛ ۲. مباحث ارائه شده از استحکام کم‌نظیری برخوردار اند، و به قول معروف، جستارهای این کتاب با قلم سربی نوشته شده‌اند؛ ۳. شجاعت نیگل در مواجهه با نتایج ناخوشایند بسیار حیرت‌انگیز است؛ ۴. احتیاط نیگل در ارائه‌ی راه‌حل‌های پیشنهادی خودش بسیار آموزنده است؛ ۵. تواضع و فروتنی فکری نیگل در ارائه‌ی بحث یکی از آن فضائل است که در جای جای کتاب به چشم می‌خورد؛ ۶. استقلال فکری نیگل در برابر متفکران بزرگی مثل کانت، ویتگنشتاین، کامو، و حثا استاد خود، جان رالز، از دیگر فضائل است که این کتاب به آن‌ها آراسته شده است. آمارتیا سن، برنده‌ی جایزه‌ی نوبل اقتصاد، به خاطر همین فضائل فکری و اخلاقی، از نیگل به عنوان یکی از اصیل‌ترین، قوی‌ترین، و انسان‌ترین متفکران عصر ما یاد می‌کند.^۲ یکی از شاگردان مهم نیگل، سوزان ولف، در خصوص فضائل فکری نیگل می‌گوید: «شور و شوق فلسفی، شجاعت فکری، و شرافت او همچنان برای من یک الگو و منبع الهام است.»^۳

و) این کتاب حُسن دیگری نیز دارد و آن این که موضوعات ظاهراً ناهمگون را منسجم و یکدست می‌کند، بدین صورت که تمام این موضوعات را به عنوان تصویری از یک تنش یا تعارض گریزناپذیر در تفکر بشری ارائه می‌کند. نیگل در فصل آخر از این مطلب به عنوان تنش بین نظرگاه «عینی» [=برونی] و «ذهنی» [=درونی] یاد می‌کند. این تمایز را نباید دوگانه‌ی ساده تلقی کرد، بلکه چیزی از سنخ کم‌تر یا بیشتر بودن است. عینی یا ذهنی بودن دو مفهوم (به اصطلاح منطقیان) مشکک اند، نه دو مفهوم متواپی، یعنی چنین نیست که هر موضوع یا مسأله‌ای یا فقط و کاملاً عینی باشد و یا فقط و کاملاً ذهنی، بلکه عینی و ذهنی بودن تشکیکی و ذومراتب و دارای درجات است: همان‌طور که از خاص بودن موقعیت شخصی مان در جهان، خاص بودن زمانه، طبقه، جامعه، و خاص بودن گونه‌ی زیست‌شناختی مان فاصله می‌گیریم، ما به تناسب از ذهنی بودن به سمت و سوی عینی بودن حرکت می‌کنیم. جذائیت شدید فکری چنین روندی در این فکر نهفته است که ما در تصورمان از عالم واقع از این خاص بودن‌ها به تدریج دست می‌کشیم و در امتداد این مسیر به جایی می‌رسیم که برای فهم امور آن چنان که واقعاً هستند به «نگریستن از ناکجا» سوق داده می‌شویم. نیگل به تمام موضوعات مورد بحث در این کتاب از این دو نظرگاه/منظر/چشم‌انداز نگاه می‌کند و نشان می‌دهد که تعارضات مهم نظری و عملی به این جهت رخ می‌دهند که ما خودمان را هم‌زمان در حال اتخاذ مواضع ناسازگار عینی و ذهنی می‌یابیم. واقعیت و ارزشی که از این دو نظرگاه پدیدار می‌شوند اهمیت دارند و نمی‌توانیم یکی از آن‌ها را به عنوان توهم رد کنیم یا به یک‌دیگر فروبکاهیم.